

ANDREI CODRESCU. POEZIE ȘI EXIL
Andrei Codrescu. Poetry and Exile

Rodica GRIGORE, Associate Professor Ph.D.,
”Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: Andrei Codrescu is a very important figure in any debate concerning the complex phenomenon of bilingual authors as well as that of literary exile. He was born in Romania and settled in the US in the 60s, is well-known as an American writer, but he cautiously maintained a close relationship with Romanian language. This is clear not only in his writings (he always preferred English language, using Romanian only to publish a few poems before leaving the country) but also in his public attitudes.

Keywords: literary exile, postmodern poetry, identity, American literature, Romanian language.

Limbă maternă și identitate

Identitatea umană se găsește, oare, mai cu seamă în limba maternă? Este omul dominat pentru totdeauna de primele cuvinte pe care le învață în copilărie ori de sunetul acestora? Și în ce măsură cel care, dintr-un motiv sau altul, părăsește o anumită țară și, implicit, o anumită limbă, adoptând alta și visând să fie adoptat de un spațiu cultural diferit, devine străin? Întrebările acestea, îndreptățite toate – și niciuna dintre ele nouă! – devin și mai pasionante atunci când e vorba despre opera scriitorilor contemporani care fie au ajuns cunoscuți într-o limbă diferită de cea maternă, ori au reprezentat cazuri de bilingvism.

În acest context, Andrei Codrescu se individualizează profund: căci, născut în România, la Sibiu (în 1946), și stabilit în Statele Unite ale Americii la jumătatea anilor ‘60, el s-a afirmat în scurt timp drept scriitor american, integrându-se, după părerea majorității criticilor, cel puțin la începuturi, în Școala de Poezie de la New York, dar rămânând legat prin multe fire de limba română. Faptul este evident nu doar în scrierile sale (autorul a preferat limba engleză, în românește publicând doar câteva poeme în presa anilor ‘60, semnate cu diverse pseudonime, revenind simbolic în limba română abia în anul 2005, prin apariția volumului de versuri considerate, tardiv și oarecum *post factum*, „de debut”, deoarece au fost scrise în perioada 1965 – 1968, *Instrumentul negru*, iar apoi, la finele aceluiași an, a dialogului cu Robert Lazu, *Miracol și catastrofă*), ci și în modul aparte de înțelegere a fenomenului exilului – fie el literar sau politic; dovadă, în acest sens e mai cu seamă excelentul eseu al lui Codrescu, intitulat *Dispariția lui „Afară”* (*The Disappearance of the Outside*, 1990). Dar trebuie să ținem seama și de mai puțin cunoscutele, dar absolut remarcabilele talmăciri din poezia lui Lucian Blaga, apărute în anul 1989 (sub titlul *At the Court of Yearning*), la Ohio State University Press, cu o prefață a traducătorului și beneficiind de documentata postfață a lui Marcel Pop Corniș. Semn că, deși stabilit deja de suficientă vreme în spațiul cultural de peste Ocean și recunoscut ca scriitor american, Codrescu nu a rupt niciodată legăturile cu poezia românească. Chiar dacă e la fel de adevărat că a rezistat întotdeauna în fața încercărilor unor exegeți de a-l considera fie „autor bilingv”, fie „bicultural”, fie întruchipând elemente ale „multiculturalismului postmodern”. În fond, ce sunt toți acești termeni decât niște „simple etichete”, va spune Andrei Codrescu în diferite ocazii și în cadrul a numeroase interviuri. Iar

el, ca oricare veritabil scriitor, a manifestat întotdeauna nevoia imperioasă de a rezista în fața oricărei încercări de etichetare și de plasare definitivă în rafturile atât de bine organizate ale criticii academice.

Desigur, situația sa poate fi discutată pe larg și în amănunt și comparată cu a altor creatori a căror existență a fost marcată de experiența exilului de un fel sau altul, de la Emil Cioran la Claude Ollier și de la Samuel Beckett la Milan Kundera ori Paul Celan, dar fără a pierde din vedere nici cazurile lui Elias Canetti, Victor Segalen sau Gaspar Lorand. Astfel, de pildă, trebuie avută în vedere, pe de o parte, situația lui Claude Ollier și a ambianței arabe a scrierilor sale, care aduc laolaltă lumea occidentală și cea islamică (stabilind un veritabil dialog între ele, dialog pe care vicisitudinile istoriei nu l-au putut întrerupe), surprinse parcă în momentele lor esențiale. Pe de altă parte, merită discutat cazul lui Cioran, transplantat în lumea franceză și adoptându-i limba, pe care, însă, scriitorul o transformă la nivel stilistic și îi dă o forță expresivă rar întâlnită în secolul XX, îndreptățind, în acest fel, opinia unor exegeți care au și vorbit, fără exagerări, despre „franceza după Cioran”¹. Fiecare, însă, este unic și, fără îndoială, trebuie judecat cu atenție, domeniul limbajului literar/ poetic fiind, poate mai mult decât oricare altul, imposibil de înțeles prin intermediul simplificărilor schematice sau al unor consacrate clișee critice. Astfel, există scriitori care au trecut de la o limbă la alta, dar fără a-și închide complet căile de comunicare cu cea maternă: Beckett, se știe, scria în engleză și în franceză. Însă alții, cum ar fi, de exemplu, Cioran, lasă în urmă nu doar o patrie, ci – în mod definitiv – și o limbă².

Exil, bilingvism, multilingvism?

La rândul său, Andrei Codrescu preferă să vorbească despre „exil”, iar nu despre bilingvism/ biculturalism/ multiculturalism, termeni în care crede puțin sau deloc. Procedând astfel, el demonstrează că privește memoria ca fiind esențială în nevoia oricărui exilat de a redefini centrul și de a se raporta la ceea ce, într-un asemenea context, primește denumirea de „Afară”. Memoria e, de altfel, singurul antidot capabil să se opună „uitării organizate” – în sensul pe care-l dădea sintagmei Milan Kundera – impuse fie de un regim totalitar, fie de atotprezentul „capitalism mass-media” al zilelor noastre... Dar Codrescu are și aici o viziune aparte, vorbind, în *Dispariția lui Afară*, despre „memoria imaginativă”³, câtă vreme, din punctul lui de vedere, este mai puțin importantă acuratețea istorică sau strict factologică a rememorării. Contează doar că, printr-un astfel de demers (deopotrivă amamnetic și creator), se subminează uitarea, considerată, implicit, necesară de către mecanismele ordonatoare ale centrului – ale oricărui centru. În opinia lui Andrei Codrescu, Kundera nici nu a demonstrat prin opera sa existența ori funcționarea strategiilor amintirii reale, ci a preferat să umple acel spațiu privilegiat al sufletului cu nenumărate amănunte ce par, la prima vedere, perfect credibile, dar care se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a fi pe de-a-ntregul imaginare⁴. Utilizând aceeași metodă, Codrescu își va risipi, în multe din paginile pe care le-a publicat, biografia fragmentată (și ficțională, nu o dată!), convins fiind – și pe bună dreptate! – că rememorarea, fie ea și imaginativă, este preferabilă uitării. Centrul oficial, cu întreaga sa

¹ Marie Dollé, *L'Imaginaire des langues*, Paris, L'Harmattan, p. 34.

² Ibid., p. 38.

³ Andrei Codrescu, *Dispariția lui "Afară"*, București, Editura Univers, 1995, p. 125.

⁴ Ibid., p. 127.

(aparentă!) stabilitate, este, deci, mereu provocat să-și reconsidere ideologia și, desigur, estetica. Ajungem, în acest fel, la o altă idee pe care Codrescu a susținut-o, chiar dacă, cel puțin la începuturi, ea a fost privită de mulți cu rețineră: anume că poetul este el însuși – prin chiar aplecarea și vocația sa literară – un exilat; oriunde s-ar afla și în interiorul oricărei limbi ori culturi și-ar desfășura activitatea.

Poate cea mai convingătoare pledoarie în acest sens o desfășoară Andrei Codrescu în prefața la volumul de poezii *Candoare străină (Alien Candor. Selected Poems: 1970 – 1995)*, apărut în anul 1996, unde afirmă: „S-a întâmplat ca exilul meu poetic să se suprapună peste exilul metaforic al unei întregi generații. În Europa de Est, poezii erau prețuiți deoarece reprezentau forța unei desăvârșite opoziții. În America, fără nici o exagerare, situația era aceeași.”⁵ America anilor ‘60 este, din punctul de vedere al scriitorului, locul perfect (predestinat?) pentru un exilat asemenea lui, căci pe atunci exilul era, acolo, un soi de stare de fapt: generațiile erau/ se simțeau exilate unele față de altele și mii de tineri străbăteau continentul într-o stare de abandon religios deliberat. Exilul era cu adevărat parte integrantă a culturii populare americane a acelei epoci. Devine, așadar, mai puțin important dacă realitatea profundă a exilului se regăsește în textele pe care un regim politic le considera dușmănoase ori periculoase, împiedicând accesul tinerei generații la ele (așa cum s-a întâmplat cu mare parte din literatura română interbelică în perioada comunistă, o realitate pe care Andrei Codrescu a cunoscut-o în mod direct) sau în nevoia de revoltă, înțeleasă în primul rând ca spațiu simbolic al libertății și al diferenței, după cum stateau lucrurile în America primilor ani pe care scriitorul de origine română i-a petrecut acolo. Căci „marele secret” al întregii literaturi moderne constă, după cum *Dispariția lui Afară* demonstrează pe larg, „tocmai în autonomia ei”⁶, în paranteză fie spus, tot acesta fiind și motivul pentru care, în multe locuri și în nu puține spații culturale, capodopere ale modernității au fost, la vremea lor, interzise.

Prin urmare, însăși ideea de a fi scriitor devine sinonimă cu realitatea exilului – iar că acesta e real, politic și geografic, sau doar simbolic, e mai puțin important. Fără îndoială, Andrei Codrescu se integrează unei adevărate tradiții a culturii române, căci de la Tristan Tzara sau Eugen Ionescu, la Paul Celan, B. Fundoianu sau Ilarie Voronca, trecând și prin experiența marelui sculptor Constantin Brâncuși, exemplele de natură să o configureze și s-o demonstreze nu lipsesc. Exilul se transformă, pentru Andrei Codrescu, într-o adevărată patrie interioară, veritabilă țară a făgăduinței sau panteon al eroilor, mai cuprinzătoare decât însuși imensul teritoriu american. „Cel puțin la începuturi, nu am încetat să fiu poet român în momentul în care am devenit american”⁷, mărturisește Codrescu. Căci limba română, despre a cărei „verticală” a vorbit adesea, apare, acum, drept „motorul secret”, în vreme ce engleza americană în care se găsește transbordat „acoperă toate aspectele existenței exterioare și publice”⁸. Cele două vor fuziona, la un moment dat, însă, după propria afirmație a autorului, „pentru asta e nevoie de timp...”⁹ Deloc întâmplător, tot în prefața la *Alien Candor*, Codrescu spune: „acestea sunt poeme scrise în engleză de cineva care învăța limba pe măsură ce le scria... Cele dintâi texte sunt poeme românești care poartă o mască americană. E ca și cum le-

⁵ Andrei Codrescu, *Preface*, in *Alien Candor. Selected Poems: 1970 – 1995*, p. 3.

⁶ Andrei Codrescu, *Dispariția lui „Afară”*, ed. cit., p. 221.

⁷ Idem, p. 222.

⁸ Idem, p. 225.

⁹ Idem, p. 226.

aș fi scris direct în românește, însă m-aș fi văzut silit să mă exprim în engleză.”¹⁰ Limba devine, pentru el, o unealtă de care trebuie să știe (să învețe?) să se folosească din ce în ce mai bine. Dovadă chiar unul dintre textele esențiale ale acestui volum, intitulat *Bi-lingual*: „the acquired language is permanently under the watch of my native tongue like a prisoner in a cage./ Lately, this new language has planned an escape to which I fully subscribe.” (*Bilingv*: „limba învățată se află mereu sub supravegherea limbii mele materne, asemenea unui prizonier într-o cușcă./ Apoi, această limbă nouă a plănuit să evadeze, lucru cu care sunt întru totul de acord.”) Cu toate acestea, încă se întrevede peste tot ceva din româna maternă a autorului, fapt ce pare a da unora dintre poeme un aer ușor „suprarealist” – o altă etichetă pe care Codrescu a respins-o. Senzația ce plutește cumva pe deasupra unor poeme e legată tocmai de încercarea sa de a deveni „un exilat prin excelență”, or acest efort implică în cea mai mare măsură nevoia de a evada dintre granițele vechii limbi, ca și dintre cele geografice ale unei țări. De aici și frecvențele imagini sau metafore ale desprinderii, îndepărtării, desțărării care-i străbat lirica în această perioadă (și nu numai).

În fond, scriitorul este, prin definiție și oriunde s-ar afla, „străin de limba în care scrie” sau, dacă nu, cel puțin mereu gata să se înstrăineze de ea. Ar rezulta, atunci, că nimic nu mai diferențiază cazurile de monolingvism de cele de bilingvism, câtă vreme, pentru a aprecia, a înțelege și a putea vorbi realmente despre sensurile profunde ale operei anumitor scriitori, esențială ar fi doar acea „limbă imaginată”¹¹ pe care și-o construiește fiecare spirit creator, analizată pe larg de către Marie Dollé, în studiul *L’Imaginaire des langues*. Dincolo de orice posibile dezbateri ori controverse, esențiale rămân construcțiile imaginare specifice fiecărui spirit creator, doar ele putând indica cititorului aflat în căutarea adevărilor operei eventualele drumuri sau posibilele căi de intrare în labirintul mării literaturi. Nimic altceva decât susține Andrei Codrescu însuși, în *Dispariția lui Afară*, definind poezia astfel: „Poetry is an art of the Outside, where it best flourishes.”¹²

Acel „eu” care e altul

Considerat unul dintre cei mai talentați scriitori americani ai momentului, „un de Tocqueville al zilelor noastre”¹³, comparat cu William Carlos Williams pentru capacitatea de observație și cu Eugen Ionescu, pentru arta de a exprima într-un mod neașteptat și simbolic realități ale lumii de dincolo de Cortina de Fier, Andrei Codrescu se prezintă în fața publicului cititor cu un nou (și masiv) volum de poezie, semnificativ intitulat *So Recently Rent a World*, cuprinzând o selecție din textele incluse în cărți publicate vreme de mai bine de patru decenii și confirmând opinia exprimată de Lawrence Ferlinghetti, care sublinia dominantă subversivă ce străbate scrisul lui Codrescu. Cartea de față trece, practic, în revistă creația de până acum a autorului, de la primele volume, *License to Carry a Gun (Permis de port-armă, 1970)* sau *The History of the Growth of Heaven (Istoria creșterii paradisului, 1973)* și până la cele mai recente, precum *It Was Today (Era azi, 2003)* sau *Jealous Witness (Martor gelos, 2008)*, alegând versuri reprezentative pentru fiecare dintre acestea, dar oferind, deopotrivă, cititorului și surpriza unor poeme noi. Iar atitudinile subversive, mereu prezente în creația lui Codrescu,

¹⁰ Idem, *Preface*, in vol. *Alien Candor*, ed. cit., p. 4.

¹¹ Marie Dollé, op. cit., p. 23.

¹² Andrei Codrescu, *The Disappearance of the Outside*, Ruminator Books, 2001, p. 78.

¹³ Idem, *So Recently Rent a World, New and Selected Poems: 1968 – 2012*, Coffee House Press, 2012.

sunt cu adevărat necesare într-un prezent mult prea înclinat să nu (mai) pună mai nimic sub semnul întrebării și să ia totul de-a gata.

Pornind de la premisa că Statele Unite reprezintă un spațiu extrem de potrivit pentru poet, pentru că lumea americană pune în scenă la tot pasul spectacolul unei realități suprarealiste *de facto*, în cadrul căreia obiecte (aparent) disparate pot sta oricând unul alături de celălalt (reperul fiind reprezentat, desigur, de o mașină de cusut și de o umbrelă aflate pe masa de disecție, după celebrul principiu al lui Lautréamont), Andrei Codrescu creionează, în poezia sa, imaginea globală a unei Americi a zilelor noastre în care părțile nu se mai potrivesc întregului și nici întregul, părților, dar asta nu împiedică imaginația poetică să se desfășoare – ba chiar dimpotrivă. Scriitorul nu manifestă deloc tendința specifică reprezentanților modernismului european de a deplânge această lipsă de coerență a culturii contemporane și, de fapt, nici nu-și dorește altceva decât ca elementele ce compun ansamblul să **nu se mai** potrivească. În felul acesta (și doar în felul acesta!), nutrindu-se din opoziții și întemeindu-se pe paradoxuri, poezia sa poate să fie așa cum autorul a definit-o, implicit, încă de la apariția primului său volum, *License to Carry a Gun*: și anume, un construct autoreflexiv, profund ironic și pe deplin conștient de propriile contradicții. În fond, după publicarea acestui *Permis de port-armă*, Codrescu s-a impus rapid în piesajul cultural american, integrându-se perfect, ca mesaj poetic și ca atitudine, în atmosfera revoluției contra-culturale a acelor ani: „e o portocală care putrezește pe masă/ mai aproape de libertate decât am fost eu vreodată./ o s-o arunc în curând, mirosul ei/ îmi provoacă aceleași dulci halucinații/ pe care le aveam când țineam în mână o armă./ portocală a soarelui, inutila mea stare de spirit” (Julio Hernandez, *fără titlu*) Sau: „în păsări se găsește ființa noastră furată, de la o vară la alta/ ele continuă să mă distrugă, cu atât mai evident/ cu cât mă apropii de moarte./ în bucătărie becuri mari rămân aprinse peste noapte/ contemplând zborul de vară al păsărilor./ [...] ofer lumini otrăvite păsărilor aflate în trecere/ prin ușa păzită a bucătăriei./ ea se deschide brusc./ prind marea în clipa în care e răpită/ de norii disciplinați ai păsărilor.” (*Dintr-o trilogie a păsărilor*)

Recurgând la strategia foarte elaborată a vocilor poetice multiple și la o adevărată retorică mascată, autorul pornește, e clar, de la celebra afirmație a lui Arthur Rimbaud „Je est au autre”, distilând-o cu rafinament și ducând-o până la ultimele consecințe, ajungând la crearea unor identități ficționale cum ar fi Julio Hernandez sau Peter Boone pentru a atinge o sensibilitate poetică reală și pluristratificată: „Într-o zi am avut eu o idee./ Acest eu pe care tu nu-l știi./ Acest eu pe care abia de-l știu eu”, după cum autorul scrie într-un poem. „Am învățat engleza și poezia deodată”, afirmă Codrescu în *Introducerea* primului său volum, adăugând că a încercat să stabilească o punte de legătură între „muzica întunecată, metaforică” a primelor modele literare pe care le-a avut și accentul pus pe prezent, pe domeniul fizic, preocuparea de seamă a multor poeți americani ai anilor debutului său în Lumea Nouă. În felul acesta, influența măștrilor de început, de la Tristan Tzara, Lucian Blaga, Tudor Arghezi și până la Ilarie Voronca sau B. Fundoianu va fi trecută, la nivel stilistic, prin expresivitatea specifică lui Ted Berrigan și Școlii de Poezie de la New York, rezultatul rămânând până astăzi deconcertant pentru critica literară și pentru orice încercare de a-l încadra pe Andrei Codrescu într-o orientare lirică unică. Versurile acestea au atât prospețimea frustră a aparentului trivial, cât și profunzimea metafizică deprinsă de tânărul poet de la marii autori (români și nu numai) pe care îi citea și îi recitea în perioada formării sale intelectuale.

Nu avem de-a face, însă, nicidecum cu o inadvertență terminologică ori de conținut, câtă vreme plăcerea lui Codrescu de a adopta măști lirice – ori narative – și de a recurge la jocul vocilor și eurilor este semnul caracteristic al întregii sale creații. Deloc întâmplător, s-a afirmat că scriitorul întrupează perfect predispoziția postmodernă pentru multiplicitatea vocilor și pentru pluralitatea eurilor. Contrazicând aserțiunea reprezentanților Noii Critici în conformitate cu care textul și autorul ar fi două entități care trebuie despărțite și analizate întotdeauna separat, poetul american de origine română împletește în mod deliberat literatura cu existența în general sau chiar cu propria existență, sugerând, prin unele dintre cele mai bune pagini ale sale, că autorul se poate identifica și chiar trebuie să se identifice, cel puțin la un anumit nivel, cu textul însuși. Iar Andrei Codrescu întruchipează numeroase ipostaze textuale și biografice, fiind poet, romancier, eseist, traducător și găsimu-și teritoriul (de fiecare dată predilect!) de manifestare atât în lumea mai veche, a tiparului, cât și în cea mai nouă (și din ce în ce mai nouă!) a spațiilor virtuale, trecând cu naturalețe dintr-unul în altul, ca într-un joc extrem de bine pus la punct, dar demonstrând de fiecare dată o teribilă seriozitate a alegerii mijloacelor de expresie, dovadă (dacă mai era nevoie...) a vocației sale artistice. De pe această poziție, Codrescu explorează și celebrează diferențele care dau sens existenței, iar poezia sa demonstrează de fiecare dată o uimitoare capacitate analitică, o forță lirică, dar și o sensibilitate emoțională care pune în lumină – schimbând mereu perspectiva și punctul de observație – tensiunile dintre o percepție preponderent imaginativă și accentul strict etic, într-o lume dominată de spiritul rebel (à la François Villon), singurul de natură a mai da coerență unei umanități amenințate de cele mai diverse pericole – majoritatea deloc imaginare.

Contradicții & paradoxuri

Impulsul de bază care străbate creația lui Codrescu este un soi de anarhism liric bine temperat, care, însă, nu are nimic de-a face cu nihilismul pe care criticii mai grăbiți l-au descoperit în textele sale. Poetul intenționează să dea cititorilor îmboldul de a se trezi, nedorind să-i lase să se risipească ori să se piardă într-un univers marcat de consumismul cotidian: „Multe din certitudinile epocii moderne sunt complet dispărute acum. Trăim vremuri în care aproape totul e în mișcare, iar ideea de a crea ceva nou sau care să surprindă acel *esprit du temps* e foarte fragilă.” Revista editată de Codrescu, *Exquisite Corpse*, a încercat să surprindă cât mai exact tocmai acest spirit al timpului, autorul fiind pe deplin conștient de poziția aparte a artistului în climatul marcat de provocări al postmodernismului. Tocmai de aceea, el va susține sau va sugera în numeroase poeme că e posibil, chiar și în epoca pe care o trăim, ca ființa umană să aibă o existență (e)liber(at)ă de sub tutela televizorului, de pildă, sau a atotprezentelor reclame sau aspecte ale publicității agresive, dar, chiar sustrăgându-se acestor condiționări, e imposibil să susții ori să pretinzi că dominația televiziunii ori a internetului nu ar fi reală în ziua de azi: „Există locuri sfinte, ca Ierusalimul, pe internet? Ceva pentru care să ne putem lupta cu adevărat?” (*blue jew notes*)

Prin urmare, lirica lui Codrescu oferă imaginea unei lumi sfâșiate de profunde contradicții și căreia poetul încearcă – atât cât se poate – să-i dea coerență și să-i descopere noi certitudini. Iar dacă în unele pagini domină tonul ironic la adresa mijloacelor atotprezente de comunicare în masă, în altele descoperim capacitatea autorului de a se amuza el însuși de o serie de realități ale prezentului – la fel cum, în paranteză fie spus, în *Lecția de poezie* (2010), profesorul de literatură Andrei Codrescu se amuza (copios sau exasperat, după caz...) pe

seama lecturilor superficiale sau a lipsei de interes a studenților de la Litere. Situația este reluată, la un alt nivel, atunci când poetul abordează aspecte de fiecare zi ale existenței, tratându-le în aceeași cheie. Astfel, pe de o parte este evidențiat limbajul specific lumii micului ecran și reclamelor, iar pe de altă parte se subliniază mereu faptul că arta, chiar și în aceste condiții, încă mai poate contribui la salvarea lumii. Iar dacă un poet romantic sau modern ar fi încercat să depășească toate constrângerile lumii exterioare și să nege limbajul unei culturi (de masă) prin excelență consumiste, Andrei Codrescu înțelege că, fie că ne place, fie că nu, acest mod de a vorbi e nu numai atotprezent în lumea contemporană, ci se insinuează, din nou, fie că vrem, fie că nu, în numeroase manifestări artistice. Astfel încât, pare a spune poetul printre rânduri, până să-l respingem integral, de ce să nu ne folosim de el ca de un mijloc subversiv, menit a evidenția tocmai punctele slabe ale societății de consum (americane și nu numai)... *Ora de istorie (și poezie)*: „Suntem în anul 2010 și burghezia poate fi mulțumită/ doar de nefericirea artiștilor care distrug acea mulțumire cu ecstasy/ artiștii în suferință sunt promovați/ pe seama extaticilor (și misticilor!)/ suntem la ceremonie dar ne prefacem a fi altundeva.”

În egală măsură, însă, poetul se servește foarte bine de implicațiile imaginii străinului sosit în S.U.A. – una dintre măștile pe care le adoptă, dar nu pentru a evidenția pur și simplu contradicțiile lumii de dincolo de Ocean, nici pentru a vorbi în numele imigranților ajunși pe tărâm american ca pe noul Pământ al Făgăduinței, ci mai cu seamă pentru a oferi o imagine cât mai completă, cât mai adecvată, dar și cât mai adevărată cu privire la modul în care toate aceste aspecte reprezintă, dacă sunt privite cu atenție, trepte ale constituirii propriului său destin poetic. De aici tensiunea de substanță dintre țara de adopție și cea natală, dar și dintre două moduri de a gândi și practica poezia. Și tot de aici, desigur, și marea temă a evadării pe care o regăsim atât în proza, cât și în versurile lui Codrescu. Richard Collins sugera chiar că pentru scriitor, pentru a fi reală, evadarea interioară sau exterioară nu trebuie să aibă în vedere ori să se raporteze doar la un regim politic, ci la orice autoritate represivă, căreia să i se poată opune prin intermediul autonomiei estetice sau autodeterminării¹⁴.

Evadarea poate însemna, însă, deopotrivă, exil. Numai că acest exil se transformă pentru Andrei Codrescu, într-o adevărată patrie interioară, aceasta e veritabilul lui „Promised Land. Devine evidentă și profunda preocupare pentru limbaj, precum și pentru capacitatea autorului de a exprima în mod privilegiat marile adevăruri ale ființei. Pentru poet, cel a cărui „mașină de tradus de pe muntele athos/ are portaluri multiple pentru muritori și unul pentru eternitate” (*O silabă*), valoarea primordială a limbii ar putea să fie păstrată doar prin intermediul experimentării până la capăt a unei profunde religiozități, chiar dacă aceasta e exprimată mereu în răspăr.

Iar dacă la suprafață unele poeme vorbesc despre identitate și provocările căreia omul trebuie să-i facă față în ultimele decenii, pluralism (politic sau nu), tehnologie și binefacerile (ori blestemele) sale, la un nivel mai profund și citite altfel, doar cu mai multă luare-aminte, aceleași texte abordează temele dintotdeauna ale marii lirici: copilăria, frumusețea, dragostea, moartea: „Mă plămădesc pe mine însumi după modelul cuiva pe care l-am închipuit chiar eu la zece ani rătăcind/ prin labirintul, străzilor din orașul meu medieval, o ființă/ atât de ușoară, atât de luminoasă, de rapidă, de generoasă și de întregă/ încât aproape că nu avea trup, ci

¹⁴ Richard Collins, *Andrei Codrescu's Mioritic Space*, in *Melus*, Vol. 23 (4), p. 12.

doar o pălărie neagră. Mai mult decât atât/ își făcea apariția doar pe ploaie. Până în ziua de azi/ el nu poate fi schilodit pentru că e deopotrivă afară & înauntru./ Când mă gândesc la el simt durerea modelelor mele de mai târziu.” (*Model work*) Codrescu adoptă, deci, masca celui marcat de (pre)dispozițiile contemporane, doar pentru a putea vorbi mai convingător despre ceea ce contează cu adevărat. Titlul prezentei antologii poetice nu este, așadar, nici el întâmplător ales, *So Recently Rent a World (O lume atât de recent închiriată)*, făcând aluzie la puterea financiară, determinantă în zilele noastre, capabilă să domine/ închirieze totul, până și lumea întreagă. Prin urmare, un anumit soi de narcisism ontologic îl va determina pe poet să-și asume voci lirice diferite și din ce în ce mai numeroase și să uzurpe, în acest fel, surplusul de identitate al celuilalt/ celorlalți: „Îndemnul de a inventa poezi mă cuprinde adesea, ori de câte ori aud o voce rostind ceea ce nu cred că am spus eu, ci își manifestă propria personalitate...”

Lucruri, produse, poeme

Absența contextului adecvat, dublată uneori de lipsa unui sens care să justifice anumite acțiuni este o altă realitate cotidiană. Iată cum o prezintă Codrescu în poemul *Paper on Humor*: „Totul sună amuzant într-o revistă de divertisment./ Ani de zile mi-am publicat poemele în reviste de divertisment/ așa încât nimeni să nu observe cât de triste erau.” Fuziunea devine simplă confuzie, versurile sunt amuzante sau triste exclusiv în funcție de locul unde sunt publicate. Însă, paradoxal, poemele realmente ar putea fi receptate astfel, fie drept triste, fie drept amuzante, în vreme ce finalul textului, „I am collected. Nothing matters to me”, sugerează importanța succesului și faimei mai mult sau mai puțin iluzorii determinate de simpla includere într-o antologie. A fi antologat („collected”) contează; nu și a fi citit – ca să nu mai vorbim de cum ar trebui, ca poet, să fii citit... Și nu sensul a fost distorsionat, în cazul acesta, ci realitatea este că arta însăși, în perioada contemporană, e (sau poate fi) înțeleasă (sau neînțeleasă) în mult mai multe moduri și de către mult mai mulți oameni față de epocile anterioare. Opera de artă sau, mai bine zis, produsul artistic se mișcă în deplină libertate pe deasupra oricăror granițe prestabilite, lipsită fiind, însă, de străvechiul sens transcendent, și așteptând doar să fie percepută, observată, și doar eventual interpretată ori (re)contextualizată...

După cum se vede dintr-un poem precum *Belligerance*, autorul realizează nu doar absurditatea existenței într-o lume în care toate obiectele au devenit „produse” (care trebuie cumpărate, folosite, înlocuite, au nume specifice și faimoase, reprezentând marile firme!), ci și situația delicată a poetului într-un astfel de spațiu: „De fapt în acele vremuri pantofii nu aveau nume/ dar eu eram futurist.” Nu avem de-a face doar cu o abordare indirectă a temei trecerii timpului, ci și cu noua expresie pe care amintirea o primește atunci când e confruntată cu noile experiențe/ contexte/ pretexte. Numai că Andrei Codrescu știe și cum să evite pericolele nostalgiei (vârstei mijlocii?), oferind cititorului, de fiecare dată când aceasta pare a deveni nota predilectă, antidotul excelent dozat al ironiei. Poemul mizează mult nu doar pe jocurile de cuvinte (așa cum se întâmplă în alte situații, de pildă în deja citata *Oră de istorie și poezie*: „e doar o singură vocală diferită între fetal și fatal/ diferența aceea ești TU”) și pe inventivitatea lexicală, ci în special pe rolul artei chiar și (mai ales...) într-un asemenea cadru. Căci scriitorul încearcă, în fond, nu să rezolve ori să clarifice contradicțiile și paradoxurile universului ce ne înconjoară, ci să învețe să trăiască împreună cu ele, alături de ele,

savurându-le. De aceea, numeroase texte au în vedere chiar procesul (și procedeele) construirii poemului. În *Intenție* („Intenția mea e să compun un poem/ care să cuprindă toate/ marile versuri scrise vreodată;/ vreau ca acest poem să fie aici/ mult timp după ce tu vei fi plecat.”) sau *Împotriva sensului* faptul este evident, iar autorul își subliniază și preocupările metapoetice: „Tot ceea ce fac este împotriva sensului./Asta e parțial intenționat, și în cea mai mare parte spontan./ Oriunde m-aș afla mă gândesc că sunt în altă parte./Asta se întâmplă parțial pentru a induce în eroare poliția, și în cea mai mare parte pentru/ a mă evita pe mine însumi, mai a-/ les atunci când trebuie să confirm/ faptele evidente care întotdeauna/ stau pe o măsuță și atrag/ atenția asupra lor.” La fel se întâmplă în *De rerum natura*: „Vând mituri, nu poeme. Cu fiecare poem crește și o parte de mit. Mitul acesta nu-i în poem. E în mintea mea. Iar atunci când editorii îmi cer poeme pentru reviste, îi pun să-mi plătească munca acceptând și aceste mici mituri pe care le creez. Miturile astea apar la sfârșitul revistelor, sub titlul DESPRE COLABORATORI sau deasupra poemelor mele, cu italice.”

Poezia lui Andrei Codrescu, celebrând mereu diferența („Sunt Sfântul Ioan Botezătorul, opera mea anunță nașterea lui/ Isus” – *Diferențele*), are și rolul de a ajuta ființa umană contemporană să regăsească uitata esență a mitului și să se reorienteze către gândirea mitică, în sensul pe care Mircea Eliade, unul dintre modelele de tinerețe ale poetului, îl dădea sintagmei. Universul liric ce ia, astfel, naștere, este reflectarea unei inedite combinații între o viziune dadaistă à la Tristan Tzara, instigând la nerespectarea logicii, și încercarea de resacralizare a lumii, după cum afirmă Kenneth Warren („From the beginning, then, Codrescu’s voice has been pledged to a sacramental act by which the de-sacralization of poetry through Tzara might be joined to a re-sacralization through Eliade”¹⁵): „Fiece sunet e religie./ Limba e doar un băiat din cor în această religie./ [...] Totuși, trebuie să vorbesc cea mai inteligentă limbă disponibilă.” (*Predică de duminică*)

Bibliografie

Andrei Codrescu, *Dispariția lui Afară Un manifest al evadării*, București, Editura Univers, 1995.

Andrei Codrescu, *The Disappearance of the Outside. A Manifesto for Escape*, Ruminator Books, 2001.

Andrei Codrescu, *So Recently Rent a World. New and Selected Poems: 1968 – 2012*, Coffee House Press, 2012.

Richard Collins, *Andrei Codrescu’s Mioritic Space*, in *Melus*, Vol. 23 (4).

Marie Dollé, *L’Imaginaire des langues*, Paris, L’Harmattan, 2010.

Kenneth Warren, *Andrei Codrescu: King of the Talkies*, in *The Bacon Review*, March 2013.

¹⁵ Kenneth Warren, Andrei Codrescu: King of the Talkies, The Bacon Review, March 2013, p. 11.